

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Είναι σήμερα πια κοινός τόπος ότι το ακρωνύμιο ΟΠΛΑ έχει δεχτεί κατά καιρούς διαφορετικές ερμηνείες ή αναγνώσεις που απηχούν διαμετρικά αντίθετες ιδεολογικές προσεγγίσεις των εννοιών «λαϊκοί αγωνιστές» και «λαϊκοί αγώνες». Οι κυρίαρχες εκδοχές ανάγνωσης του ακρωνύμιου είναι δύο: Η ΟΠΛΑ ερμηνεύεται είτε ως *Οργάνωση Περιφρούρησης/Προστασίας Λαϊκών Αγωνιστών* είτε ως *Οργάνωση Περιφρούρησης/Προστασίας Λαϊκών Αγώνων*, ερμηνεία στην οποία φαίνεται ότι συγκλίνουν οι περισσότεροι ερευνητές.² Η πιο πρόσφατη παραλλαγή στις αναγνώσεις του ακρωνυμίου που προαναφέρθηκε είναι η εκδοχή του Ι. Χανδρινού³ και του Α. Καλλιανιώτη, που ερμηνεύει την ΟΠΛΑ ως *Ομάδα Προστασίας του «Λαϊκού Αγώνα»*.⁴

Η συλλογή στοιχείων για την Ιστορία της κατοχικής ΟΠΛΑ στη Θεσσαλονίκη, είναι και παραμένει και σήμερα, κατά τη γνώμη μας, εξαιρετικά κρίσιμη υπόθεση, λόγω της παρέλευσης ικανού χρόνου από τότε (1941-1944), τόσο ώστε έχει πλέον επέλθει η βιολογική φθορά των βασικών πρωταγωνιστών της δράσης της ΟΠΛΑ. Ακό-

---

² Προφορική συνέντευξη Μίλτου Πολυβίου στη συγγραφέα (20.7.2013). Σε αυτήν διατυπώθηκε η άποψη πως η εκδοχή αυτή είναι η ορθότερη.

³ Ι. Χανδρινός (2012). *Το τιμωρό χέρι του λαού. Η δράση του ΕΛΑΣ και της ΟΠΛΑ στην κατεχόμενη πρωτεύουσα 1942-1944*. Αθήνα: Θεμέλιο, 109-110.

⁴ Από την πλευρά του ο Α. Καλλιανιώτης δέχεται την ανάλυση της ΟΠΛΑ ως Ομάδας Προστασίας του «Λαϊκού Αγώνα» κι όχι των «Λαϊκών Αγωνιστών» επειδή με τον όρο «λαϊκός αγώνας» ερμηνεύει τον αγώνα που διεξήγε το ΕΑΜ, και συγκεκριμένα ο πυρήνας του το ΚΚΕ, για την επικράτηση του πολιτικού και κοινωνικού προγράμματός του, το οποίο είχε ήδη εφαρμοστεί στις ελεύθερες από τον κατακτητή περιοχές. (Α. Καλλιανιώτης. Η προστασία του «λαϊκού αγώνα» στον Τσαρτσιαμπί: 1941-1950 (Διμοιρία-ΟΠΛΑ-Λαϊκοί Εκδικητές-Ελεύθεροι Σκοπευτές), στο <http://blogs.sch.gr/thankall/?p=923>: Ιστολόγιο Θανάση Καλλιανιώτη. 26.7.2013.

μα ο εμφύλιος ο οποίος ακολούθησε συντέλεσε στην εξόντωση των περισσότερων στελεχών της ΟΠΛΑ. Σαν να μην έφταναν όλα αυτά, οι δυσχέρειες γίνονται περισσότερες για τον ερευνητή εξαιτίας της κυριαρχούσας μέχρι σήμερα ιδιότυπης *ομερτά* στους κύκλους των μελών της ΟΠΛΑ. Μιας σιωπής η οποία υπαγορεύτηκε από το ψυχροπολεμικό μετεμφυλιακό κλίμα και έγινε στη συνέχεια νοοτροπία και τρόπος ζωής.

Σε ό,τι με αφορά, το ζήτημα της συλλογής πρωτογενούς υλικού για τη λειτουργία της ΟΠΛΑ στη Θεσσαλονίκη επιλύθηκε χάρις στην παραχώρηση του αρχείου του Ν. Τσιρώνη, στελέχους της ΟΠΛΑ Θεσσαλονίκης, από τη σύζυγό του Φρύνη Τσιρώνη-Κανάκη, τους γιους του Γιώργο και Βασίλη Τσιρώνη και τον ανεψιό του Τάσο Βασιλείου, τους οποίους και ευχαριστώ για την εμπιστοσύνη που μου έδειξαν, αλλά και για τη συνεργασία μας στα ζητήματα που προέκυπταν. Το Αρχείο αυτό, το οποίο επρόκειτο την περίοδο εκείνη να δωριθεί από την οικογένεια στα ΑΣΚΙ, αποτέλεσε και τη βασική πηγή των πληροφοριών μου.

Το υλικό του Αρχείου Τσιρώνη διασταυρώθηκε στη συνέχεια με τα δεδομένα του Αρχείου ΚΚΕ, και μάλιστα τους φακέλους της Επιτροπής πόλης Θεσσαλονίκης της περιόδου 1941-1944, που φυλάσσονται σήμερα στα ΑΣΚΙ. Σε αυτούς υπήρχαν καθοριστικές αναφορές για τη δράση της οργάνωσης του ΕΑΜ στη Θεσσαλονίκη. Για την παραχώρηση του υλικού αυτού ευχαριστώ τον συνάδελφο Βαγγέλη Καραμανωλάκη, υπεύθυνο στα ΑΣΚΙ, αλλά και τη διδάκτορα Αλεξία Ορφανού και τη μητέρα της που βοήθησαν ουσιαστικά στην αξιολόγησή του.

Τέλος, το υλικό αυτό εμπλουτίστηκε με στοιχεία από άλλα δύο σημαντικά Αρχεία: α) το Ιστορικό Αρχείο του Δήμου Θεσσαλονίκης, που μου παραχώρησε για μελέτη ο υπεύθυνος Αν. Στεφανίδης αλλά και οι υπεύθυνοι του Αρχείου του τοπικού τύπου του Δήμου Θεσσαλονίκης και β) το Αρχείο του Μικτού Ορκωτού

Δικαστηρίου Θεσσαλονίκης, η άδεια μελέτης του οποίου μου παραχωρήθηκε ευγενικά από την Πρόεδρο του Εφετείου Θεσσαλονίκης, Μιχαλοπούλου Άννα.

Οπωσδήποτε οφείλω να ομολογήσω ότι μετά την υπέρβαση της φάσης της συλλογής των δεδομένων, οδηγήθηκα τάχιστα στην αντίληψη πως ο βαθμός δυσκολίας του εγχειρήματος ήταν ακόμα πιο μεγάλος από ό,τι είχα αρχικά υπολογίσει. Τα νέα προβλήματα αφορούσαν κυρίως στη γοητευτική κατά τα άλλα περιπέτεια της αξιολόγησης, της αποτίμησης και της ερμηνείας των στοιχείων που είχα συλλέξει.

Η μεγαλύτερη δυσκολία σχετιζόταν με το έλλειμμα μιας, στοιχειώδους έστω, βιβλιογραφικής κάλυψης των δράσεων της ΟΠΛΑ, αφού οι παλιότερες απόπειρες προσέγγισης έβριθαν από εμφυλιοπολεμικά στερεότυπα. Σε ό,τι αφορά στη σύγχρονη βιβλιογραφία, τα προβλήματα στην προσέγγιση της ΟΠΛΑ είναι δύο ειδών: το πρώτο αφορά στην ασυμφωνία των ιστορικών για τον χρόνο γένεσης της οργάνωσης, αλλά και για τους σκοπούς της. Το δεύτερο σχετίζεται με την αποκλειστική σχεδόν εστίαση της ιστοριογραφίας στην προσέγγιση της ΟΠΛΑ της περιοχής της Αθήνας,⁵ αν και η ΟΠΛΑ διέθετε παραρτήματα σε όλες τις Περιφερειακές Επιτροπές (ΠΕ) του ΚΚΕ της Ελλάδας και διοικούταν αποκλειστικά από στελέχη του Κόμματος.

Παραδείγματα για την αδυναμία της βιβλιογραφίας να συμφωνήσει αναφορικά με τον χρόνο ίδρυσης αλλά και σχετικά με τους στόχους της οργάνωσης υπάρχουν πολλά στην ιστοριογραφία: Έτσι Έλληνας πράκτορας που στάλθηκε το 1944 στο Κάιρο

---

⁵ Εξαίρεση αποτελεί η εργασία του Καλύβα για την περιοχή Αργολίδας Πελοποννήσου, S. Kalyvas. (2000). *“Red Terror: leftist violence during the occupation”*, after the war was over, reconstructing the family, nation, and state in Greece, 1943-1960. Princeton, Princeton University Press και η εργασία Καλλιανιώτη, Η προστασία του «λαϊκού αγώνα»..., ό.π.

μας πληροφορεί ότι η ΟΠΛΑ εμφανίστηκε στα τέλη του 1943 στην Αθήνα ως παράρτημα του ΕΑΜ και δολοφονούσε όσους αντιτίθονταν σε αυτό. Η ΟΠΛΑ όμως δεν υπαγόταν στο ΕΑΜ αλλά απευθείας στο ΠΓ του ΚΚΕ και, επιπλέον, στη Θεσσαλονίκη η συγκρότησή της ήταν προγενέστερη του τέλους του 1943, όπως θα δειχθεί στη συνέχεια.⁶

Ακόμα, σε ό,τι αφορά στην ασυμφωνία των ιστορικών σχετικά με τους στόχους της οργάνωσης, τα παραδείγματα στην ιστοριογραφία είναι πολλά. Σταχυολογώ λοιπόν για τις ανάγκες του προλόγου εκείνα που εκφράζουν τάσεις: Η πρώτη τάση εκφράζεται μέσα από την άποψη πως η ΟΠΛΑ ξεκίνησε το φθινόπωρο του 1943 σαν πολιτική αστυνομία αξιωματούχων της Αντίστασης, αλλά εκφυλίστηκε σε ένα δίκτυο ομάδων δολοφονίας που δρούσε κυρίως στην Αθήνα,⁷ άποψη που αναμφίβολα υποδηλώνει «στάση» του ιστορικού απέναντι στην οργάνωση. Η δεύτερη τάση εκφράζεται μέσα από τη θέση ότι η ΟΠΛΑ υπήρξε «όργανο καταστολής» του ΚΚΕ,⁸ και ότι τιμωρούσε τους «μεγάλους προδότες».⁹ Η θεώρηση αυτή στηρίζεται σε μια μη λογική διάκριση των προδοτών σε «μεγάλους» και «μικρούς» και επομένως δεν αξίζει να συζητηθεί περαιτέρω. Η τελευταία προέρχεται από το ίδιο το ΚΚΕ και υποδηλώνει τις προσπάθειες των στελεχών του να αποστασιοποιηθούν από το μαύρο πρόβατο, την ΟΠΛΑ, τον αμνό τον αίροντα τας

⁶ ΔΙΣ/ ΓΕΣ, ΑΕΑ/7/609, στο Καλλιανιώτης (2013), ό.π., Α. Στίνας, (1997). *ΕΑΜ – ΕΛΑΣ – ΟΠΛΑ*. Αθήνα. Διεθνής Βιβλιοθήκη.

⁷ Μ. Mazower. (1994). *Στην Ελλάδα του Χίτλερ. Η εμπειρία της Κατοχής*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια, 316.

⁸ Η. Γιαννακάκης (2001). «Επέσατε θύματα». *Το άλλο Βήμα* (15.7.01) 32-3, Η. Γιαννακάκης. (2001β). «Οι Έλληνες θύματα του κομμουνισμού». *Η μαύρη βίβλος του κομμουνισμού: Εγκλήματα, Τρομοκρατία, Καταστολή*. Αθήνα: Εστία, 360.

⁹ Π. Ρούσσος. (1978). *Η μεγάλη πενταετία 1940-1945*, τ. Α'. Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή, 617.

ανομίας όλων. Προκύπτει μάλιστα μέσα από την έντονα αυτοκριτική θέση του Φαράκου ότι η ΟΠΛΑ «*συχνά εξετράπη*» σε δολοφονίες που «*δεν ήταν συμβατές με τους σκοπούς του ΕΑΜ*».¹⁰

Ο πρόσφατος εμπλουτισμός της ιστοριογραφίας με το πόνημα του Ιάσωνα Χανδρινού που αφορά στη δράση της ΟΠΛΑ στην Αθήνα, άνοιξε νέο δρόμο έρευνας και απέδειξε ότι το ζοφερό τοπίο στην προσέγγιση του θέματος μπορεί και πρέπει να αλλάξει. Γιατί η μελέτη αυτή είναι κατά την εκτίμησή μου η πρώτη που επιχείρησε να προσεγγίσει την ιστορία της οργάνωσης χωρίς ιδεοληψίες.

Παρόλα αυτά, το δεύτερο μεγάλο πρόβλημα, η αδυναμία της ιστοριογραφίας, όπως προαναφέρθηκε, να εστιάσει στη δράση της οργάνωσης πέρα από την Αθήνα, παραμένει. Επομένως σε ό,τι αφορά στην Ιστορία της ΟΠΛΑ Θεσσαλονίκης, η οποία δεν έχει καν χαρτογραφηθεί,¹¹ ανέλαβα το εγχείρημα μιας καταρχήν πρώτης αποτύπωσης της δράσης της, και μιας προσπάθειας για κατάθεση των πρώτων ερμηνευτικών προσεγγίσεων που σχετίζονται με αυτήν.

Για την υλοποίηση του στόχου αυτού ξεχωριστή ευγνωμοσύνη οφείλω στον πολιτικό μηχανικό Τάσο Βασιλείου, άνθρωπο με ξεχωριστό ενδιαφέρον για τον Εμφύλιο, στον διακεκριμένο αρχιτέκτονα και πνευματικό άνθρωπο Μίλτο Πολυβίου, τον οποίο ευχαριστώ πρώτα γιατί μου επέτρεψε να χρησιμοποιήσω το υπό έκδοσιν πόνημα του Στρατή Αναστασιάδη, το οποίο επιμελήθηκε ο ίδιος, και ύστερα γιατί διάβασε το βιβλίο μου, πολύ πριν εκδοθεί

---

¹⁰ Γρ. Φαράκος. (2003). «Το ΚΚΕ απέναντι στους βαλκανικούς ανταγωνισμούς, 1935-1952». Στο Χ. Φλάισερ. (επιμ.) *Η Ελλάδα 1936-1949*. Αθήνα: Καστανιώτης, 220.

¹¹ Εκτός από τα Γ. Καράγιωργας. (1997). *Η ΟΠΛΑ χωρίς θρύλο*. Αθήνα: Γιάννενα: Δωδώνη, Ηλ. Πετρόπουλος. (1988). *Πτώματα, πτώματα, πτώματα*, Αθήνα: Νεφέλη.

και μου έκανε χρήσιμες παρατηρήσεις. Επίσης ευχαριστώ θερμά τον συνάδελφο Στράτο Δορδανά, ο οποίος είχε την καλοσύνη να διαβάσει το πρωτόλειο κείμενο και να συζητήσει μαζί μου τα σημεία εκείνα στα οποία υπήρχαν διαφορετικές από μέρους του αναγνώσεις. Τέλος, ευχαριστώ τον ιστορικό Θανάση Καλλιανιώτη που μου παραχώρησε το πρόσφατο κείμενό του για την ΟΠΛΑ Τσαρσαμπά Κοζάνης και συζήτησε μαζί μου για πολλά.

Η δεύτερη δυσκολία είχε να κάνει με τις διαμετρικά αντίθετες οπτικές που κυριάρχησαν, αρχικά στον Τύπο και αργότερα στην ακαδημαϊκή προσέγγιση της κατοχικής περιόδου για την ΟΠΛΑ και οι οποίες σχετίζονταν μεν με τη διαφορετική ανάγνωση της ιστορίας, είχαν όμως τις καταβολές τους στο επίπεδο της ιδεολογίας. Μέσα από τις κατηγορίες και τις απόπειρες ανασκευής τους διαμορφωνόταν ένας λόγος φορτισμένος με συγκρουσιακά στερεότυπα, στα οποία επένδυναν δύο παρατάξεις, η *εαμική παράταξις* και η *παράταξις των εθνικοφρόνων*, οι οποίες αναδείχτηκαν μέσα από τον ακτιβισμό της κατοχικής περιόδου. Ένα παράδειγμα τέτοιου συγκρουσιακού λόγου ήταν η φράση *ταγματαλήτες* της εαμικής πλευράς και η φράση *σλαβοπράκτορες* της εθνικόφρονος πλευράς. Η χρήση αρνητικών φραστικών συμβόλων είτε από τη μια μεριά είτε από την άλλη ήταν μέρος μιας διαδικασίας με απώτερους στόχους, στο νέο πλαίσιο του αντικομμουνισμού της μετεμφυλιακής περιόδου. Στην πραγματικότητα η διαδικασία αυτή, λίγο πριν από την επίσημη έναρξη του εμφύλιου πολέμου, απέβλεπε, κατά τη γνώμη μας, στην περιχαράκωση των ιδεολογικών αποκλίσεων και στον μετασχηματισμό τους σε πολιτικές επιλογές και συμπεριφορές.¹²

¹² Οι φοβεροί αυτοί εκτελεστές συλλαμβάνονται κατά παραγγελία ορισμένων δοσιλόγων που έχουν κάθε λόγο να εξαφανιστούν ορισμένοι επικίνδυνοι για αυτούς μάρτυρες. Φωνάζει ο κλέφτης για να φοβηθεί ο νοικοκύρης. Μόνο που ο

Πραγματικά, η διεκδίκηση του μονοπωλίου της αλήθειας μετά τον Εμφύλιο από τη νικήτρια εκ των παρατάξεων, δεν δημιούργησε τις προϋποθέσεις εκείνες που θα συνέβαλαν στον διάλογο για τη δράση της ΟΠΛΑ. Επομένως, ο προσκείμενος στην εθνικόφρονα παράταξη Τύπος, στη διάρκεια του Εμφυλίου, αλλά και ως τις μέρες μας, απηχούσε την εκδοχή που υιοθέτησε ήδη από το 1945 η εθνικόφρων παράταξις, η οποία χαρακτήριζε το θέμα της ΟΠΛΑ ως *«ζήτημα διαχείρισης μιας εγκληματικής οργάνωσης που έσφαζε κατά παραγγελία»*.

Χαρακτηριστικό ήταν το περιεχόμενο εκείνου του πρώτου δημοσιεύματος του «Ελληνικού Βορρά», με ημερομηνία 22 Μαρτίου 1945, το οποίο απαντούσε στην κομμουνιστική εκδοχή. Ακόμα πιο ακραίες ήταν οι προσεγγίσεις της εφημερίδας *Ακρίται του Βορρά*, η οποία επρόσκειτο στην ομάδα του Μιχάλαγα και του Κισά-Μπατζάκ.¹³

Διαχειριζόμενος το ζήτημα της δαιμονοποίησης της δράσης της ΟΠΛΑ ο Αθανάσιος Καλλιανιώτης γράφει:

Ο μύθος αυτός (σς. της ΟΠΛΑ) ήταν απότοκος της θέλησης των συμμετεχόντων στα γεγονότα της δεκαετίας του '40 ανθρώπων, να λησμονήσουν την αγριότητα του πολέμου και να αποσιωπήσουν τις δικές τους ενοχές, του χωριού τους και των ανθρώπων που καθημερινά συναναστρέφονταν φορτώνοντάς τους σε μια μόνο λέξη, την ΟΠΛΑ. Το μύθο αυτό καλλιέργησε η

κλέφτης βρίσκει πρόθυμο υποστηρικτή και προστάτη το επίσημο ελληνικό κράτος του χιτλερισμού, το μοναδικό κράτος δοσιλόγων και πεμπτοφαλαγγιτών της υφηλίου. Βέβαια τις περισσότερες φορές είναι τόσο καταφανής η συκοφαντία και η σκηνοθεσία που οι φοβεροί εκτελεστές αφήνονται ελεύθεροι από εισαγγελείς και ανακριτές που κάθε άλλο παρά λευκό παρελθόν έχουν. Έτσι ακόμα προχθές αφήθηκε ελεύθερος 24 ώρες μετά τη σύλληψή του ένας δράκος 500 εκτελέσεων!! Τι είναι ή μάλλον τι ήταν η ΟΠΛΑ;

¹³ *Ακρίται του Βορρά*, 1 / 4 Νοεμβρίου 1946.

νικήτρια δημοσιογραφία της Δεξιάς για 30 περίπου χρόνια, από το 1946 ως το 1981, για λόγους πολιτικής σκοπιμότητας, ενώ από τότε ως σήμερα πλέει αυτός πλησιίστιος ακόμα και μέσα στα ύδατα της κυρίαρχης Αριστεράς, γιατί υφίσταται η ίδια προφανώς σκοπιμότητα, της σιωπής αυτή τη φορά.¹⁴

Σε ό,τι αφορά στη στάση της κομμουνιστικής παράταξης της περιόδου, οι πιο σημαντικές, κατά την εκτίμησή μου, απόπειρες να τεθεί το ζήτημα της ΟΠΛΑ σε μια βάση συζήτησης ήταν δύο: η περίπτωση του δημοσιεύματος της εφημερίδας *Ελευθερία* της 20^{ης} Μαρτίου 1945 και η περίπτωση του δημοσιεύματος της εφημερίδας *Λαϊκή Φωνή*, της 21^{ης} Μαρτίου 1945.

Εκτός από αυτά τα δημοσιεύματα, κυριάρχησε, τόσο από τα δεξιά, όσο και από τα αριστερά, μια εκκωφαντική σιωπή γύρω από την ΟΠΛΑ. Και είναι γεγονός ότι, αν και η επικυρίαρχη αυτή σιωπή ουδόλως απέτρεψε στο πεδίο της δικαστικής εξουσίας την επιβολή τιμωριών *επί αυτοδικιών* που είχαν συντελεστεί, εντούτοις δεν καταβλήθηκε προσπάθεια να αρθεί και να ξεκινήσει ένας εποικοδομητικός διάλογος, μεταπολεμικά. Σύμφωνα μάλιστα με την άποψη πολλών ιστορικών, η σιωπή αυτή έκανε ακόμα πιο έντονα τα πάθη που υπέβροσκαν και δημιούργησε τις προϋποθέσεις για το πέρασμα στον Εμφύλιο πόλεμο.¹⁵

Και είναι άξιο απορίας το γεγονός ότι, ως τις μέρες μας σχεδόν, σημαίνοντα στελέχη που ελέγχονταν από το ΚΚΕ διεμήνυαν σε όλους τους τόνους στους επιζώντες πρωταγωνιστές, αλλά και στους δυνάμει ερευνητές πως *δεν είχε ακόμα ωριμάσει ο χρόνος για τη διαπραγμάτευση του ζητήματος της ΟΠΛΑ*, διαπίστωση

¹⁴ Καλλιανιώτης, Η προστασία..., ό.π.

¹⁵ Γ. Μαυρογορδάτος. (1984). «Οι εκλογές και το δημοψήφισμα του 1946: προοίμιο του εμφυλίου πολέμου». Στο J. Iatrides. (επιμ.) *Η Ελλάδα την δεκαετία 1940-1950. Ένα έθνος σε κρίση*. Αθήνα: Θεμέλιο.

που νομίζω ότι ευθύνεται για τη διαμόρφωση ενός ολισθηρού και νεφελώδους εν πολλοίς τοπίου, αποφευκτέου από τον ερευνητή.

Στην παρούσα συγκυρία κρίθηκε αναγκαίο να παρουσιαστούν και να αναλυθούν τα αντιπροσωπευτικά δημοσιεύματα του μετακατοχικού Τύπου που προαναφέρθηκαν και τα οποία συνιστούν μια από τις ελάχιστες προσπάθειες ανάγνωσης της δράσης της ΟΠΛΑ. Μέσα από αυτά γίνεται φανερό ότι η διάσταση απόψεων ανάμεσα στις δύο παρατάξεις (κομμουνιστική-εθνικόφρονα) είχε σημείο αιχμής τη δράση της ΟΠΛΑ την περίοδο της Κατοχής, ενώ μέσα από την αποτίμηση της δράσης αυτής έμπαινε και η ετικέτα του *εαμικού-κομμουνιστή* από τη μια και του *εθνικόφρονος* από την άλλη, ετικέτα που αφορούσε σε δημοσιογράφους, ακαδημαϊκούς κ.λπ. που εξέφραζαν την επιθυμία να ασχοληθούν με την κατοχική ΟΠΛΑ.

Καταρχήν, σε ό,τι αφορά στην εκδοχή της κομμουνιστικής παράταξης, η συζήτηση με αποκλειστικό θέμα την κατοχική ΟΠΛΑ και όχι τα μεμονωμένα στελέχη της, ξεκίνησε στις 20 Μαρτίου 1945 από την ΕΑΜική εφημερίδα *Ελευθερία*.¹⁶ Πρόκειται για μια εκδοχή στη θεώρηση της ΟΠΛΑ τα βασικότερα σημεία της οποίας συνοψίζονται στα εξής: α) Οι πράξεις του ΕΑΜ αναγνωρίστηκαν θεσμικά από τη Συμφωνία της Καζέρτας και από τη συμμετοχή των εκπροσώπων του στην Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας. β) Το συμμαχικό στρατηγείο αναγνώρισε τις οργανώσεις του ΕΑΜ μέσα στις οποίες συμπεριλαμβανόταν και η ΟΠΛΑ, η οποία επιτελούσε με την εκτέλεση των εθνοπροδοτών, που αναγνωρίστηκαν επίσημα ως τέτοιοι, ύψιστο εθνικό καθήκον.¹⁷ γ) Οι όποιες

---

¹⁶ *Ελευθερία*, 20 Μαρτίου 1945.

¹⁷ Στο ίδιο: «Το ΕΑΜ επεκράτησε με πατριωτικές πράξεις των οργάνων του και δημιούργησε το δίκαιο, πράγμα που αναγνωρίστηκε με τη συμφωνία της Καζέρτας και με τη συμμετοχή αντιπροσώπων στην κυβέρνηση εθνικής ενότητας. ...Πώς

υπερβολές κατά την εκτέλεση των αυτοδικιών συνέβησαν και σε άλλες χώρες και πρέπει να εκληφθούν ως αντίδραση στις δράσεις των κατακτητών.¹⁸ δ) Η δικαιοσύνη στην Ελλάδα, αντί να δικάζει καταγγελίες σε βάρος των στελεχών της ΟΠΛΑ θα έπρεπε να δικάζει τους προδότες και τους δοσίλογους.¹⁹

Μια μέρα μετά, η *Λαϊκή Φωνή* σε άρθρο της αναφέρθηκε επίσης στη δράση της ΟΠΛΑ.²⁰ Με το άρθρο εγκαινιάζοταν η προσπάθεια να δοθούν απαντήσεις στην αρνητική δημοσιογραφία, η οποία αναλωνόταν στην προβολή κατηγοριών ενάντια σε επώνυμα πρόσωπα-στελέχη της ΟΠΛΑ, τα οποία εγκυλοούνταν για σωρεία εκτελέσεων.²¹ Επιπλέον, με βάση το ίδιο δημοσίευμα, ξεκινούσε η διαδικασία διατύπωσης κατηγοριών ενάντια στο ελλαδικό κράτος, το οποίο το 1945 είχε ήδη εφαρμόσει ένα σύστημα δικών, με υπο-

---

μπορούν τώρα να καταδιώκονται οι αγωνιστές του αναγνωρισμένου από το συμμαχικό στρατηγείο ΕΛΑΣ, ΟΠΛΑ, ΕΠ, ΕΤΑ που υποκειμενικά και αντικειμενικά ενεργούσαν πράξεις για τον εθνικό και συμμαχικό αγώνα; Οι ομάδες κρούσης της ΟΠΛΑ που αντιμετώπιζαν τους σιχαμένους προδότες και τους εκτελούσαν μπροστά στα μάτια των Γερμανοβουλγάρων κατακτητών, εκτελούσαν ύψιστο καθήκον εθνικό...»

¹⁸ Στο ίδιο: «Υστερα από τον σχηματισμό της κυβέρνησης εκείνης ίσως να έγιναν και αυτοδικίες εις βάρος αναξίων Ελλήνων, όπως έγιναν και στις άλλες χώρες σαν αποτέλεσμα της αγανάκτησης του λαού».

¹⁹ Στο ίδιο: «Ηλεκτριζόντουσαν από εθνικά και όχι εγκληματικά ελατήρια, κ. Αλεξανδρόπουλε, όταν εκτελούσαν ταγματαλήτες που επίσημα χαρακτηρίστηκαν όργανα του εχθρού. Και όμως τα ανακριτικά γραφεία δεν ασχολούνται με τους προδότες που μολύνουν τον τόπο μας, αλλά με ψευδοκαταγγελίες εκείνων που ελευθερώσατε εις βάρος πατριωτών.»

²⁰ *Λαϊκή Φωνή*, 21 Μαρτίου 1945.

²¹ «Ένα φάσμα πλανάται στους εγκεφάλους όλων των δοσιλόγων και πεμπτοφλαγγιτών. Είναι το φάσμα της ΟΠΛΑ. Δεν περνά μέρα που οι στήλες των ακατονόμαστων δημοσιογραφικών τους οργάνων να μην είναι γεμάτες από ανακαλύψεις νέων φοβερών εκτελεστών και αρχιεκτελεστών της ΟΠΛΑ. Και φορτώνουν στον καθένα στην καλύτερη περίπτωση μερικές δεκάδες ή εκατοντάδες εκτελέσεων και εκτελέσεων εθνικοφρόνων πολιτών», *Λαϊκή Φωνή*, ό.π.

δείξεις των εκτελεστών των αυτοδικιών, από τα «θύματά τους». Το σημαντικότερο, όμως, ήταν το γεγονός ότι διατυπωνόταν για πρώτη, ίσως και για τελευταία φορά, στον Τύπο, μια διεξοδική παρουσίαση των σκοπών της σύστασης της ΟΠΛΑ. Σύμφωνα με την εφημερίδα, η ΟΠΛΑ δημιουργήθηκε για να προστατέψει, με την ανάπτυξη ενός ισχυρού δικτύου αντικατασκοπείας, τους αγωνιστές από την Γκεστάπο, την Οχράνα, τους ταγματасφαλίτες, τους πουλικούς, τους συμμορίτες του Κισά-Μπαζάκ, του Μουντουβάκη και όλου του Πανθέου των εθνικοφρόνων οργάνων του κατακτητή.²² Μέσα από το δίκτυο Αντικατασκοπείας διαβίβαζε στρατιωτικές πληροφορίες στο συμμαχικό στρατηγείο και αναλάμβανε εκτελέσεις Γερμανών, Βουλγάρων και Ελλήνων προδοτών, οι οποίες τύχαιναν ποικίλων επαίνων από τα ραδιόφωνα των συμμάχων.²³

Επιπλέον, σύμφωνα με την εφημερίδα, η ΟΠΛΑ απέτρεψε ή περιόρισε τα εγκλήματα των Ταγμάτων Ασφαλείας λίγο πριν από την απελευθέρωση της πόλης της Θεσσαλονίκης.²⁴ Μετά την α-

---

²² «Είναι η Οργάνωση Προστασίας των Λαϊκών Αγωνιστών. Δημιουργήθηκε από μια ιστορική ανάγκη στα χρόνια της Κατοχής: την ανάγκη προστασίας από την Γκεστάπο, την Οχράνα τους ταγματасφαλίτες τους πουλικούς, τους συμμορίτες του Κισά-Μπαζάκ, του Μουντουβάκη και όλου του Πανθέου των εθνικοφρόνων οργάνων του κατακτητή. Για να μπορεί η ΟΠΛΑ να εξασκεί τα καθήκοντά της χρειάστηκε να αναπτύξει την υπηρεσία Αντικατασκοπείας, την ανακάλυψη και διαπίστωση των κρυφών οργάνων του κατακτητή κλπ», *Λαϊκή Φωνή*, ό.π.

²³ «Από την άποψη αυτή η ΟΠΛΑ πρόσφερε πολύτιμες υπηρεσίες στους συμμάχους, με τη μορφή στρατιωτικών πληροφοριών που διαβιβάζονταν σε αυτούς. Ειδικά όργανα της ΟΠΛΑ παρακολουθούσαν, απομόνωναν και εκτελούσαν Γερμανούς, Βούλγαρους και Έλληνες προδότες. Και οι εκτελέσεις αυτές εξυμνούσαν από τα ραδιόφωνα του Λονδίνου ως υποδειγματικές πράξεις πατριωτισμού. Όπως και σήμερα οι ραδιοφωνικοί σταθμοί εξυμνούν στις δημοκρατικές χώρες εκτελέσεις οργάνων της Γκεστάπο», *Λαϊκή Φωνή*, ό.π.

²⁴ «Αυτούς τους πατριώτες που εκτέλεσαν Γερμανούς, Βούλγαρους και Έλληνες προδότες με την ηθική υποστήριξη και παρότρυνση των συμμάχων τους, αποκαλούν σήμερα πεμπτοφαλαγγίτες εκτελεστές. Στη ραγδαία και αποτελεσματική επέμβαση της ΟΠΛΑ στη Θεσσαλονίκη, τις τελευταίες εβδομάδες πριν διωχτεί ο

πελευθέρωση, μάλιστα, παρέδωσε τον οπλισμό της στον ΕΛΑΣ και στην Εθνική Πολιτοφυλακή, γιατί δεν είχε λόγο ύπαρξης.²⁵ Στο σημείο αυτό η εφημερίδα επιχειρούσε να καθορίσει τις σκοπιμότητες που υπήρχαν πίσω από το κινήγι της ΟΠΛΑ. Σύμφωνα με την αποτίμηση που έκανε, το *κινήγι μαγισσών* στο οποίο είχε αποδουθεί το μετακατοχικό ελληνικό κράτος, μπορούσε να αποδοθεί στην ανάγκη να καλλιεργηθεί ένα κλίμα μισαλλοδοξίας και διχασμού για να δικαιολογηθούν οι αντιδημοκρατικές πρακτικές του, μια και στο κράτος αυτό κυριαρχούσε πολιτικά η αντίπαλη της *εαμικής* παρατάξεως, η *εθνικόφρων παράταξις*.²⁶

Το απαντητικό δημοσίευμα στα δύο προηγούμενα του εαμικού Τύπου προήλθε από τον αστικό Τύπο της Θεσσαλονίκης. Ήταν ένα δημοσίευμα του «Ελληνικού Βορρά» που εξέφραζε την

κατακτητής, οφείλεται ο περιορισμός των εγκλημάτων των ταγμάτων ασφαλείας», *Λαϊκή Φωνή*, ό.π.

²⁵ «Με την απελευθέρωση, έπαψε κάθε λόγος ύπαρξης της ΟΠΛΑ. Η ΟΠΛΑ διαλύθηκε, αφού είχε παραδώσει τον οπλισμό της στον ΕΛΑΣ και την πολιτοφυλακή. Αυτή ήταν η ΟΠΛΑ. Δημιουργήθηκε, αναπτύχθηκε και έδρασε σε ένα ορισμένο στάδιο ανάπτυξης του απελευθερωτικού αγώνα και αφού εκπλήρωσε τον ρόλο της, διαλύθηκε για να περάσει στην ιστορία», *Λαϊκή Φωνή*, ό.π.

²⁶ «Και τώρα γεννάται το ερώτημα: γιατί τόσος θόρυβος για την ΟΠΛΑ; Για να δικαιολογήσουν την δίωξη των αγωνιστών και να προετοιμάσουν το έδαφος για μια φασιστική δικτατορία, με την επαναφορά της λαομίσητης μοναρχίας. Χωρίς την αναφορά στην ΟΠΛΑ δεν μπορούν να δικαιολογηθούν η αιματηρή προώθηση των φασιστικών στοιχείων στις επαρχίες της Μακεδονίας. Δεν θα μπορούσε να δικαιολογηθεί το αιματοκύλισμα στην ΕΠΟΝ της Θεσσαλονίκης ή το μακελειό της Βέροιας. Δεν θα μπορούσε να δικαιολογηθεί η ατιμωρησία των δοσιλόγων προδοτών που συνεργάστηκαν με Γερμανούς και Βουλγάρους. Χωρίς την ΟΠΛΑ δεν θα μπορούσε να δικαιολογηθεί η προσπάθεια της κυβέρνησης να ιδρύσει αστυνομικό κράτος τύπου Μεταξά- Μανιαδάκη και να τσαλαπατήσει τη συμφωνία της Βάρκιζας. Τέλος ο θόρυβος γύρω από την ΟΠΛΑ αποσκοπεί στο να στρέψει την προσοχή του λαού από τα άμεσα και ζωτικά προβλήματα που είναι ανίκανοι να λύσουν αλλού, σε ζητήματα που δεν έχουν καμία σχέση με την πραγματικότητα. Να ποιο είναι το περιεχόμενο της σπλαλογίας της μοναρχοφασιστικής δεξιάς, με οποιαδήποτε μάσκα και αν εμφανίζεται.», *Λαϊκή Φωνή*, ό.π.

εκδοχή της *εθνικόφρονος παρατάξεως* για την ΟΠΛΑ της κατοχής. Το δημοσίευμα εντυπωσιάζει με την επιθετικότητά του ενάντια στην οργάνωση και αναφέρεται στην ΟΠΛΑ χαρακτηρίζοντάς την ως *εσωτερική κομματική φράξια δολοκετελέσεων και ως εκτελεστικό απόσπασμα του ΚΚΕ*.²⁷ Αυτό το άρθρο αλλά και τα δημοσιεύματα που ακολούθησαν προετοίμασαν την ανοχή της κοινής γνώμης, ακόμα και σε κραυγές ανάλογου τύπου με εκείνες που επέλεγε η εφημερίδα *Ακρίται του Βορρά*:

---

²⁷ *Ελληνικός Βορράς*, 22.3.1945. «Το θράσος και η αδιαντροπία των ενέπνευσε χθες τις δύο πρωινές των εφημερίδες να εξυμνούν και να εξαίρουν τους εκτελεστές μιας εσωτερικής κομματικής φράξιας, γνωστής υπό την επωνυμία ΟΠΛΑ. Η οργάνωσις αυτή, όπως είναι γνωστόν, απετέλει τους δημίους ή τα εκτελεστικά αποσπάσματα του ΚΚΕ. *Εξετέλει δε το θεάρεστον και εξυψωτικόν τούτο έργον όχι επί γερμανικής κατοχής κατά Γερμανών, ότε θα είχε το ελαφρυντικόν κάποιου ηρωισμού, δια τους ενδεχόμενους κινδύνους. Αλλά εξετέλει επί γερμανοκρατίας Έλληνας, κατά κανόνα αόπλους, τους οποίους εν πάση περιπτώσει κατεσκόπευε, παραμόνευε και εις την δεδομένην στιγμήν τους έπληττε εκ των νότων. Αυτή η πράξις εις όλας τας συνειδήσεις θεωρείται ταπεινή και εις όλας τας γλώσσας ονομάζεται άνανδρος εκτέλεση. Χρειάζεται επομένως θράσος κομμουνιστικόν δια να εξαρθεί εις ηρωισμό. Αλλά συνέβαινε και κάτι άλλο, η οργάνωσις αυτή συνέχισε την δράσιν της και μετά την αποχώρησιν των Γερμανών, ως επίσης και κατά τους τελευταίους μήνας της γερμανοκρατίας, ότε το έθνος είχε μίαν υπό πάντων αναγνωριζομένην εις την Μέσην Ανατολήν κυβέρνησιν, η οποία είχε θεσπίσει ότι η απονομή της δικαιοσύνης ανήκει εις τας συντεταγμένας εξουσίας και θα απονεμηθή εν καιρώ, κατά τας συντεταγμένας μεθόδους της παραπομπής εις δίκην, καταδικάζων πάσαν αυτοδικίαν κι ανακηρύττων τοιαύτας πράξεις ως αληθείς εκτελέσεις. Πού λοιπόν εύρισκον την δικαίωσιν οι ΟΠΛΙΤΑΙ του ΚΚΕ αλλού, παρά εις την εγκληματικήν των ψυχυσύνθεσιν και την ηθικήν αυτουργίαν του ΚΚΕ; Το θράσος των κομμουνιστών, όταν συμπλέκεται με την ηθικήν αυτουργίαν δύνανται να υψώσουν εγκώμια δια πάσαν κατωτερότητα και να επιστρέψουν εις τους φορείς των να καπηλευτούν τον εθνισμόν, τον πατριωτισμόν και τον ηρωισμόν δια να τους αποδώσουν εις αντεθνισμούς, αντιπατριωτισμούς, κι αναδριάς των συνεργατών των. Υπάρχει όμως και έν δημόσιον αίσθημα και μία κοινή συνείδησις η οποία είναι λίαν αυστηρά και λίαν φιλέκδικος προς όσους προσβάλλουν και την προκαλούν. Τα δε χθεσινά άρθρα των κομμουνιστικών εφημερίδων προσβάλλουν με πολλήν χοντροκοπίαν το δημόσιον αίσθημα εξυμνούντες φονείς».*

Οι μαμόθρεπτοι, που λέγονται στην κοινή γλώσσα «ουδέτεροι» είναι οι χειρότεροι εχθροί της Ελλάδος, χειρότεροι και από τους Σλαβοπράκτορας. Σ' αυτούς βρίσκουν απήχηση οι διασυρμένοι της Ελλάδος, σ' αυτούς οι εκκλήσεις για έρανο, αυτοί είναι οι φορείς των διαδόσεων και φημών, που θέτει σε κυκλοφορία το ΕΑΜ...Ελληνες! Χτυπήστε τους!...Είναι ξένοι προς την Ελλάδα και οι πιο ύπουλοι εχθροί της!²⁸

Μετά το 1974, η στροφή στο πεδίο μελέτης του ελληνικού εμφύλιου πολέμου οδήγησε στη δημιουργία ενός κυρίαρχου ρεύματος,²⁹ μέσα από το οποίο η ηττημένη παράταξη του Εμφυλίου επικράτησε στο συμβολικό πεδίο και επέβαλε τη δική της εκδοχή, διαμορφώνοντας την περί τον Εμφύλιο συλλογική συνείδηση. Αν και θα μπορούσαμε να προσδιορίσουμε το κυρίαρχο από το 1974 ως σήμερα ρεύμα σκέψης ως *προοδευτικό*,³⁰ θα πρέπει να παραδεχτούμε ότι, παρά το εύρος των δημοσιευμάτων που εκδόθηκαν για τον Εμφύλιο, ο προοδευτισμός δεν έφτασε στο σημείο να ακουμπήσει το ζήτημα της ΟΠΛΑ. Η επιλογή αυτή, συνειδητή ή ασυ-

²⁸ *Ακρίται του Βορρά*, 1 / 4 Νοεμβρίου 1946.

²⁹ Ηλίας Νικολακόπουλος. «Η κόκκινη βία και ο εξαγνισμός των δοσιλόγων». *Τα Νέα*, 22 Μαΐου 2004 & στο <http://emfilios.blogspot.gr/2012/01/h.html>

³⁰ Κ. Τσουκαλάς. (1981). *Η ελληνική τραγωδία*. Αθήνα: Νέα Σύνορα, Ν. Σβορώνος. (1982). *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας*. Αθήνα, J. Hondros. (1983). *Occupation and resistance. The Greek Agony, 1941-1944*. Νέα Υόρκη: Pella Publishing, O. Smith. (1984). "The Memoirs and Reports of the British Liaison Officers in Greece 1932-1944: problems of Source Value». *Journal of the Hellenic Diaspora* 11.3/1984: 9-32, H. Fleischer. (1995). "The National Liberation Front (ΕΑΜ) 1941-1947: A Reassessment". Στο J. Iatrides & L. Wringley. (επιμ.) *Greece at the Crossroads: The civil war and its legacy*. Pennsylvania State University Press, 49-89, M. Mazower. (1993). *Inside Hitler's Greece: The experience of Occupation, 1941-1944*. Λονδίνο: Yale University Press, D. Close. (2003). *Οι ρίζες του ελληνικού εμφύλιου πολέμου*. Αθήνα: Φίλιππος, Χ. Φλάισερ. (2010). «Η κόκκινη και η μαύρη βία». *Βήμα της Κυριακής*, 10 Ιανουαρίου, Ι. Χανδρινός. (2012). *Το τιμωρό χέρι του λαού. Η δράση του ΕΛΑΣ και της ΟΠΛΑ στην κατεχόμενη πρωτεύουσα 1942-1944*. Αθήνα: Θεμέλιο, 21-22.

νείδητη, οδήγησε σε ένα έλλειμμα γνώσης για τον Εμφύλιο, αναφορικά με το οποίο είχε διεξαχθεί, αμέσως μετά την Κατοχή, ο διάλογος που προαναφέρθηκε.

Ακόμα και στις μέρες μας, που η τάση αναθεώρησης του ελληνικού εμφύλιου πολέμου τείνει να διαμορφώσει ένα διαφορετικό ρεύμα σκέψης, γνωστό ως *αναθεωρητικό*,³¹ το οποίο αντιστρατεύεται εκείνο που καθιερώθηκε μετά τη δικτατορία, η απόπειρα μελέτης της ιστορίας της ΟΠΛΑ έρχεται μόλις το 2012, με το έργο του Ιάσωνα Χανδρινού για το οποίο έγινε λόγος στην αρχή και το οποίο αφορά αποκλειστικά στην Αθήνα. Η μη εστίαση από την αναθεωρητική σχολή στη δράση της ΟΠΛΑ, δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως *αναμενόμενη*. Το γεγονός ότι η αναθεωρητική τάση αμφισβητεί ευθέως τη νομιμοποίηση της βίας της ΟΠΛΑ, συμψηφίζοντάς την με τη βία που άσκησαν τα Τάγματα Ασφαλείας στο κατοχικό πλαίσιο, θα έπρεπε να οδηγήσει σε ερμηνεία του χαρακτήρα της ΟΠΛΑ και σε διάλογο με το προοδευτικό ρεύμα, που μέσα από το έργο του Χανδρινού φαίνεται ότι επιχείρησε μια πρώτη αποστασιοποιημένη ανάγνωση του θέματος.

Κατά συνέπεια, με δεδομένο το κλίμα των αποσιωπήσεων που δικαιολογήθηκαν μέσα από τη λογική περί των *αναγκαίων ωριμάνσεων των συνθηκών*, το δικό μου πρώτο εγχείρημα καταγραφής των ενεργειών της ΟΠΛΑ, με πεδίο έρευνας τη Θεσσαλονίκη και αποκλειστικά αυτήν, φαντάζει καταρχήν ως *εξαιρετικά τολμηρό, ριψοκίνδυνο, αυτοκαταστροφικό*, για να επιλέξω λίγους από

---

³¹ Στ. Καλύβας & Ν. Μαραντζίδης (2004). «Δεκαετία του 40: εποχή της σύγχυσης», στο <http://www.tanea.gr/default.asp?pid=30&ct=19&artid=450095> *Τα Νέα*. 20 Μαρτίου, Στ. Καλύβας. (2004). «Κόκκινη τρομοκρατία: Η βία της Αριστεράς στην Κατοχή». Στο Μ. Mazower. (επιμ.) *Μετά τον πόλεμο. Η ανασυγκρότηση της οικογένειας του έθνους και του κράτους στην Ελλάδα, 1943-1960*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια, Στ. Καλύβας (2009). «Η Ιστορία ως τυμβωρυχία». *Βήμα της Κυριακής*, 20 Δεκεμβρίου.

τους χαρακτηρισμούς που μου απευθύνθηκαν, προκειμένου να μην το αναλάβω.

Ένα ακόμα πρόβλημα άλλων διαστάσεων που με απασχόλησε ήταν εκείνο των όρων που θα έπρεπε να χρησιμοποιήσω για να περιγράψω με όσο γινόταν μεγαλύτερη αντικειμενικότητα και αποστασιοποίηση τις ενέργειες της ΟΠΛΑ. Η πρώτη μου σκέψη ήταν να αναφερθώ σε *εκτελέσεις της ΟΠΛΑ* με το σκεπτικό ότι οι συγκεκριμένες ενέργειες της οργάνωσης τελούσαν υπό την εποπτεία των ανώτερων στελεχών του ΕΑΜ/ΚΚΕ και δεν αποφασίζονταν από τα μέλη της οργάνωσης. Η επιλογή όμως αυτή στο πεδίο της ορολογίας μετέτρεπε αυτόχρονα τα στελέχη της ΟΠΛΑ σε ενεργούμενα και τους ενέτασσε στη χορεία των φυσικών αυτουργών οι οποίοι, όπως θα φανεί στη συνέχεια, συγκέντρωσαν την κύρια μήνι του μετακατοχικού κράτους, μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας.

Δοκίμασα, λοιπόν, τη χρήση του όρου *δολοφονίες* με το σκεπτικό ότι στα αυτοβιογραφικά κείμενα του Αρχείου Τσιρώνη υπήρχε η αναφορά σε ένα σκεπτικό το οποίο μετέφερε στα μέλη της οργάνωσης ο καθοδηγητής. Το συγκεκριμένο σκεπτικό αφομοιωνόταν ως τέτοιο από τα στελέχη, τα οποία μετείχαν περίπου συνειδητά στη διαδικασία των εκτελέσεων, αφού ενστερνίζονταν τον απώτερο σκοπό, την πάταξη δηλαδή των εθνοπροδοτών. Και στην περίπτωση, όμως, αυτή κατέληξα στο συμπέρασμα ότι απέδιδα στην ΟΠΛΑ και στα στελέχη της ευθύνες που δεν είχαν. Έτσι ξαναγύρισα στις *εκτελέσεις*, με το σκεπτικό ότι αυτές με κάλυπταν εν μέρει –με πολλές δηλαδή επιφυλάξεις– ως προς το είδος της προσέγγισης που επιχειρούσα. Οπωσδήποτε όμως, όταν αναφερόμουν σε μαζικά χτυπήματα ή συμπλοκές στις οποίες μετείχε η ΟΠΛΑ, δεν επρόκειτο βέβαια για εκτελέσεις. Οι άνθρωποι στις περιπτώσεις αυτές σκοτώνονταν στη διάρκεια των μαχών.

Τελειώνοντας θέλω να επισημάνω ότι, σε ό,τι με αφορά, επιχείρησα μια ανάγνωση των πηγών που συνέλεξα, καταβάλλοντας

προσπάθειες αποστασιοποίησης από κάθε φανερή ή λανθάνουσα προκατάληψη, εξωκατεύθυνση ή χειραγώγηση, καθώς πρόθεσή μου είναι να ανοίξω ένα πεδίο ευρέως διαλόγου γύρω από ένα θέμα που λογίζεται ως *ταμπού*. Για να το πετύχω, επέλεξα να αξιολογήσω τα στοιχεία που συνέλεξα, στο πλαίσιο της ιστορικής ερμηνευτικής μεθόδου, μέσα από διαφορετικές και ποικίλες οπτικές ανάγνωσης, όχι για να συγκλίνω με τις προσδοκίες όλων, αλλά για να πραγματώσω μια βασική ιδεολογική μου επιλογή: την επιδίωξη της *ενσυναίσθησης*. Στο πλαίσιο αυτής της επιλογής, η οπτική, για παράδειγμα, του Τσιρώνη μπορεί και πρέπει να είναι διαφορετική από τη δική μου και ακόμα περισσότερο από εκείνες των αναγνωστών του βιβλίου.

Ένα ακόμα ζήτημα που με απασχόλησε ήταν εκείνο που σχετιζόταν με την καταγραφή των προσωπικών δεδομένων, κυρίως των μελών της ΟΠΛΑ, αφού τα θύματα περιλαμβάνονταν ούτως ή άλλως στα επίσημα αρχεία του Δήμου Θεσσαλονίκης, με τα ονοματεπώνυμα, τα πατρώνυμά τους, την ημερομηνία θανάτου τους, με βάση τους καταλόγους των Ληξιαρχείων Θεσσαλονίκης, την αιτία θανάτου τους, αλλά και την ημερομηνία ταφής και το νεκροταφείο, στο οποίο έγινε η ταφή.

Για την ταυτότητα των μελών της ΟΠΛΑ αποφασίστηκε η από μέρους μου χρήση των ψευδωνύμων, στην περίπτωση που αυτά καταγράφονται με ψευδώνυμα και των ακρωνυμίων, όπως αυτά προέκυψαν μετά από την έρευνα και τις ταυτίσεις. Ακόμα και για τα πρόσωπα στα οποία αναφέρεται ο Τσιρώνης με τα πραγματικά τους ονόματα, με βάση το δεδομένο ότι η δημοσίευσή τους θα συνιστούσε παραβίαση προσωπικών δεδομένων, αποφασίστηκε να αποδοθούν επίσης με ακρωνύμια. Όποιος επιθυμεί να γνωρίζει τα πραγματικά ονόματα των μελών της ΟΠΛΑ Θεσσαλονίκης, μπορεί να προσφύγει στο Αρχείο του ΑΣΚΙ, στο οποίο έχει δωριθεί το σώμα των βιογραφικών αναμνήσεων Τσιρώνη. Ακόμα, αξίζει να τονι-

στεί ότι στην περίπτωση της επίθεσης στον τεκέ, διατηρήθηκε η παρουσίαση του θύματος με ακρωνύμια, αφού αυτό δεν αποδίδεται με το πραγματικό του όνομα από τον Τσιρώνη. Τέλος σε ό,τι αφορά στα ονόματα των προσώπων που ενεπλάκησαν σε δίκες, είτε ως μάρτυρες είτε ως κατηγορούμενοι, η καταγραφή των ακρωνυμίων μου επιβλήθηκε από την υπεύθυνη δήλωση που έκανα, και κατά συνέπεια σεβάστηκα την υπογραφή μου.

Αν και στην αρχή είχα πολλές επιφυλάξεις για την επιλογή μου αυτή, να μην καταθέσω δηλαδή τα πραγματικά ονόματα, τελικά κατέληξα στο συμπέρασμα ότι το κείμενο δεν έχανε σε διεισδυτικότητα, αφού οι δράσεις των προσώπων περνούσαν και μέσα από τους φορμαλιστικούς κανόνες που μου επιβλήθηκαν από τους νόμους περί προσωπικών δεδομένων. Ελπίζω να είναι πράγματι έτσι.

Κλείνοντας τον πρόλογο, ο οποίος προσέλαβε τον χαρακτήρα ενός εξομολογητικού κειμένου προς τον αναγνώστη, επιθυμώ να εκμυστηρευτώ κάτι τελευταίο: πως από όλα όσα έθεσα υπόψη του αναγνώστη μου, ένα πράγμα είμαι τελείως σίγουρη ότι θα συμβεί: ο κάθε δυνάμει αναγνώστης μου θα δει το βιβλίο και θα το αξιολογήσει με βάση τις δικές του εμπειρίες και τα δικά του βιώματα. Και αυτό θα είναι και το σημαντικότερο κριτήριο, με το οποίο θα σταθμίσω την όποια επιτυχία του.